

جمهوری اسلامی ایران

وزارت امور اقتصادی و دارایی

اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان قزوین

گزارش تحلیلی - سیاستی :

اولویت بندی تکمیل طرح های نیمه تمام در شرایط محدودیت

منابع و اثر آن بر رشد اقتصادی استان قزوین

شناسه گزارش

عنوان گزارش	اولویت بندی تکمیل طرح های نیمه تمام در استان قزوین در شرایط محدودیت منابع
مدیرکل	امیر خلیلی خواه
معاون اقتصادی	فنیسه لنگی
تهیه شده	معاونت اقتصادی / گروه تأمین مالی و مدیریت سیاستهای اقتصادی
تهیه و تنظیم	فاطمه بهتی، سیده زهرا حسینی
تاریخ	شهریور ماه ۱۴۰۵
مطالب این گزارش لزوماً یک نظر رسمی اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان قزوین نمی باشد.	

آدرس: قزوین، خیابان نواب شمالی، مجتمع ادارات، جنب دیوان محاسبات، اداره کل امور اقتصادی و دارایی تلفن: ۰۲۸۳۳۳۷۶۴۰۱	اداره کل امور اقتصادی و دارایی استان قزوین وب سایت: qa.mefa.ir
---	---

فهرست مطالب

عنوان	صفحه
خلاصه مدیریتی	۱
۱. مقدمه	۳
۲. بیان مسئله و ضرورت بازنگری در سیاست سرمایه گذاری استان قزوین	۳
۳. روش شناسی برآورد آثار اقتصادی تکمیل طرح های نیمه تمام	۴
۳-۱. گردآوری و پالایش اطلاعات طرح های نیمه تمام	۵
۳-۲. تعدیل ارزش سرمایه گذاری به قیمت های جاری	۵
۳-۳. برآورد اثر سرمایه گذاری بر تولید با استفاده از ضریب ICOR	۵
۳-۴. تجمع و تحلیل نتایج	۶
۴. بازتعریف اولویت های توسعه اقتصادی استان در شرایط پسابحران	۶
۵. تحلیل و ارزیابی اقتصادی طرح های نیمه تمام استان قزوین	۷
۵-۱. تحلیل بهره وری سرمایه در بخش های اقتصادی استان	۸
۵-۲. تصویر کلی طرح های نیمه تمام مورد بررسی	۹
۵-۳. تحلیل طرح های نیمه تمام بخش صنعت	۹
۵-۴. تحلیل طرح های نیمه تمام بخش کشاورزی	۱۰
۵-۵. تحلیل طرح های نیمه تمام بخش گردشگری	۱۰
۵-۶. مقایسه اقتصادی و تعیین جهت گیری اولیه سرمایه گذاری	۱۱
۵-۷. ضرورت اولویت بندی درون بخشی طرح های نیمه تمام	۱۳
۵-۸. چارچوب پیشنهادی برای اولویت بندی طرح ها	۱۳
۶. جمع بندی و پیشنهاد های سیاستی	۱۴
۷. منابع و مأخذ	۱۶
پیوست ۱: آمار و داده ها	۱۷
جدول (۱). تولید ناخالص داخلی استان قزوین	۶
جدول (۲). میزان سرمایه بر بودن فعالیت های مختلف اقتصادی برای افزایش ۱ واحد ارزش افزوده	۸
جدول (۳). برآورد میزان افزایش تولید ناشی از تکمیل طرح های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد به تفکیک بخش های اقتصادی	۹
جدول (۴). مقایسه شاخص های اقتصادی طرح های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد در بخش ها	۱۲
جدول (۵). فهرست طرح های با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد - اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان	۱۷
جدول (۶). فهرست طرح های با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد - سازمان جهاد کشاورزی استان	۱۹
جدول (۷). فهرست طرح های با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد - اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان	۲۰

خلاصه مدیریتی

در شرایط محدودیت منابع مالی، افزایش هزینه‌های سرمایه‌گذاری و تشدید نااطمینانی‌های اقتصادی، نحوه تخصیص منابع سرمایه‌ای از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در چنین شرایطی، تداوم تخصیص منابع به طرح‌های متعدد و فاقد اولویت می‌تواند موجب پراکندگی منابع و طولانی‌شدن زمان بهره‌برداری شود. از این رو، یکی از مهم‌ترین مسیرهای افزایش ظرفیت تولید استان قزوین، تکمیل هدفمند طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا و تبدیل سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده به ظرفیت واقعی تولید است.

این مطالعه با هدف شناسایی ظرفیت اقتصادی طرح‌های نیمه‌تمام و تعیین اولویت بخش‌های مختلف برای تخصیص منابع محدود، انجام شده است. در این چارچوب، طرح‌های نیمه‌تمام بخش‌های صنعت، کشاورزی و گردشگری با پیشرفت فیزیکی بالا مورد بررسی قرار گرفته و سرمایه‌تکمیلی موردنیاز، ارزش افزوده قابل ایجاد و ظرفیت اشتغال آنها برآورد شده است.

نتایج نشان می‌دهد در سه بخش مورد بررسی، ۲۳۷ طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد شناسایی شده است. تکمیل این طرح‌ها به حدود ۲۰ هزار میلیارد تومان سرمایه‌تکمیلی نیاز دارد و می‌تواند در مجموع حدود ۱۲ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده به اقتصاد استان در طی یک سال اضافه کند. همچنین اشتغال پیش‌بینی‌شده برای این طرح‌ها در مجوزهای صادرشده، حدود ۱۲ هزار نفر است.

در بخش صنعت، ۲۱۳ طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد با سرمایه‌تکمیلی موردنیاز حدود ۱۲,۶ هزار میلیارد تومان وجود دارد. برآوردها نشان می‌دهد تکمیل این طرح‌ها می‌تواند حدود ۶,۳ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده ایجاد کند و تعداد اشتغال جواز تأسیس آن‌ها حدود ۱۰ هزار نفر است. از این رو، صنعت از منظر ایجاد اشتغال نسبت به میزان منابع موردنیاز، ظرفیت قابل توجهی برای تخصیص منابع محدود دارد.

در بخش کشاورزی، ۸ طرح نیمه‌تمام با مقیاس اقتصادی بزرگ در استان وجود دارد که برای تکمیل این طرح‌ها حدود ۷,۵ هزار میلیارد تومان سرمایه‌تکمیلی موردنیاز است که در صورت بهره‌برداری می‌تواند حدود ۵,۵ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده ایجاد کند. بنابراین، طرح‌های کشاورزی به‌ویژه طرح‌های مرتبط با تولید محصولات راهبردی، صنایع تبدیلی و امنیت غذایی، از منظر ایجاد ارزش افزوده و تقویت تاب‌آوری اقتصادی اهمیت بالایی دارند.

در بخش گردشگری نیز ۱۶ طرح با نیاز سرمایه‌ای حدود ۹۳,۵ میلیارد تومان بررسی شده است. تکمیل این طرح‌ها می‌تواند حدود ۲۲,۸ میلیارد تومان ارزش افزوده ایجاد کند. در این طرح‌ها حدود ۴۵۵ نفر اشتغال مجوزی پیش‌بینی شده است. با توجه به سرمایه موردنیاز پایین‌تر، این طرح‌ها می‌توانند به عنوان گزینه‌های مکمل برای تخصیص منابع محدود و توسعه اشتغال محلی مورد توجه قرار گیرند.

شاخص‌های اولویت‌گذاری در این گزارش عبارتند از میزان سرمایه مورد نیاز برای ایجاد اشتغال هر فرد، میزان ارزش افزوده ایجادی به ازای ۱ واحد سرمایه‌گذاری، متوسط ارزش افزوده ایجادی هر طرح، متوسط اشتغال ایجادی هر طرح، متوسط سرمایه مورد نیاز برای هر طرح، اما باید توجه داشت مقایسه شاخص‌های اقتصادی نشان می‌دهد که یک اولویت واحد برای همه اهداف سیاستگذاری وجود ندارد. اگر هدف اصلی، ارتقاء سطح امنیت غذایی کشور با توجه به شرایط بحران اقتصادی و جنگ و تحریم‌ها و همچنین تولید محصولات راهبردی کشاورزی باشد، طرح‌های بزرگ کشاورزی اهمیت بیشتری دارند؛ در صورتی که هدف، ایجاد اشتغال با منابع سرمایه‌ای محدود باشد، طرح‌های صنعتی جذابیت بیشتری دارند. همچنین طرح‌های گردشگری با سرمایه موردنیاز پایین‌تر می‌توانند در مقیاس محلی نقش مکمل ایفا کنند.

از سوی دیگر، بررسی نسبت سرمایه به تولید (ICORE) نشان می‌دهد بخش‌های کشاورزی، ساختمان و صنعت از بهره‌وری سرمایه بالاتری برخوردارند و سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها با سرعت بیشتری به تولید تبدیل می‌شود. این یافته، ضرورت تمرکز منابع محدود

بر طرح‌های نیمه‌تمام این بخش‌ها را تقویت می‌کند. در گزارش حاضر محاسبه تولید بالقوه طرح‌ها، بر اساس سرمایه مجوز و میزان پیشرفت فیزیکی هر طرح و به کمک نسبت سرمایه به تولید (ICORE) صورت پذیرفته است، در ادامه نیز ارزش تولید یا ارزش افزوده اسمی سال مبنای قیمت‌های جاری در نظر گرفته شده و برای تبدیل آن به ارزش واقعی از شاخص قیمت تولید کننده (PPI) متناسب با بخش فعالیت استفاده شده است. به این ترتیب، اثر افزایش عمومی قیمت‌ها از رشد واقعی تولید تفکیک شده و برآورد تولید بالقوه بر مبنای قیمت‌های ثابت انجام گرفته و در ادامه میزان آن به قیمت‌های جاری سال ۱۴۰۴ نیز محاسبه شده است.

بر مبنای یافته‌های مطالعه، پیشنهاد می‌شود تخصیص منابع به طرح‌های نیمه‌تمام صرفاً بر اساس درصد پیشرفت فیزیکی انجام نشود، بلکه مجموعه‌ای از معیارهای اقتصادی شامل سرمایه تکمیلی موردنیاز، ارزش افزوده قابل ایجاد، اشتغال‌زایی، زمان لازم تا بهره‌برداری، وضعیت بازار، دسترسی به زیرساخت و نقش طرح در تکمیل زنجیره ارزش در اولویت‌بندی لحاظ شود. در این راستا، پیشنهاد اصلی گزارش، ایجاد «سبد اولویت‌دار طرح‌های نیمه‌تمام استان» است؛ به نحوی که ابتدا طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی بالا، قابلیت بهره‌برداری کوتاه‌مدت، بازار مشخص و بیشترین اثر بر تولید، اشتغال و زنجیره‌های ارزش انتخاب شوند و سپس منابع بانکی، بودجه‌ای و بخش خصوصی متناسب با رتبه هر طرح به آنها اختصاص یابد. در نهایت، سیاست تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام باید در کنار حفظ ظرفیت تولید موجود دنبال شود؛ زیرا در شرایط محدودیت منابع، صرفاً تکمیل پروژه‌های جدید بدون رفع مشکلات سرمایه در گردش، انرژی، مواد اولیه و زیرساخت، طرح‌های فعال الزاماً به افزایش پایدار تولید منجر نخواهد شد. بنابراین، راهبرد پیشنهادی استان، حرکت همزمان در سه مسیر حفظ ظرفیت‌های موجود، تکمیل سریع طرح‌های نیمه‌تمام اولویت‌دار و ایجاد ظرفیت‌های جدید است.

۱. مقدمه

شرایط اقتصادی حاکم بر کشور و استان قزوین، به‌ویژه در پی تشدید نااطمینانی‌ها و آثار ناشی از جنگ، ضرورت بازنگری در اولویت‌های سیاست‌گذاری اقتصادی و نحوه تخصیص منابع محدود را بیش از پیش نمایان ساخته است. در چنین شرایطی، محدودیت منابع مالی، افزایش هزینه‌های تولید و سرمایه‌گذاری، اختلال در تأمین مواد اولیه و نهاده‌ها، محدودیت‌های ارزی و انرژی و افزایش ریسک فعالیت‌های اقتصادی، می‌تواند روند سرمایه‌گذاری و در نتیجه ظرفیت تولید و اشتغال استان را تحت تأثیر قرار دهد.

از سوی دیگر، اقتصاد استان قزوین به دلیل برخورداری از ظرفیت بالای صنعتی، کشاورزی و خدماتی، نقش مهمی در تولید و اشتغال منطقه‌ای دارد. از این‌رو، حفظ ظرفیت‌های موجود تولید و جلوگیری از کاهش فعالیت بنگاه‌ها، در کنار فعال‌سازی ظرفیت‌های جدید، از الزامات سیاست‌گذاری اقتصادی استان در شرایط فعلی به شمار می‌رود. در شرایط محدودیت منابع، توزیع منابع میان تعداد زیادی از طرح‌ها و پروژه‌ها بدون توجه به میزان پیشرفت، زمان بهره‌برداری و آثار اقتصادی آنها، می‌تواند موجب پراکندگی منابع و طولانی شدن زمان تحقق نتایج سرمایه‌گذاری شود. در مقابل، تمرکز منابع بر طرح‌هایی که بخش قابل توجهی از مسیر اجرای آنها طی شده و با تأمین منابع تکمیلی در مدت زمان کوتاه‌تری به بهره‌برداری می‌رسند، می‌تواند مسیر سریع‌تری برای فعال‌سازی ظرفیت تولید و ایجاد ارزش افزوده فراهم کند.

بر همین اساس، در این گزارش، طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا در بخش‌های صنعت، معدن و تجارت، کشاورزی و گردشگری مورد بررسی قرار گرفته‌اند. به‌منظور هم‌مقیاس‌سازی ارزش سرمایه‌گذاری طرح‌ها، مبالغ سرمایه‌گذاری با استفاده از شاخص قیمت تولیدکننده (PPI) به سطح قیمت‌های جاری تعدیل شد و سپس با استفاده از نسبت سرمایه به تولید (ICOR)، ظرفیت تولید و ارزش افزوده قابل ایجاد در نتیجه تکمیل آن‌ها مورد محاسبه قرار گرفته است. هدف از این بررسی، صرفاً ارائه فهرستی از طرح‌های نیمه‌تمام نیست؛ بلکه فراهم کردن مبنایی برای اولویت‌بندی تخصیص منابع و طراحی سیاست‌های سرمایه‌گذاری استان در شرایط محدودیت منابع است.

در این چارچوب، تلاش شده است میان سه مؤلفه اصلی شامل منابع موردنیاز، آثار اقتصادی حاصل از تکمیل طرح‌ها (ارزش افزوده ایجاد شده) و اهمیت راهبردی بخش‌های اقتصادی ارتباط برقرار شود تا بتوان از ظرفیت طرح‌های نیمه‌تمام به عنوان یکی از ابزارهای افزایش تاب‌آوری اقتصادی، حفظ ظرفیت تولید و تسریع در بازگشت سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده استفاده کرد.

۲. بیان مسئله و ضرورت بازنگری در سیاست سرمایه‌گذاری استان قزوین

شرایط اقتصادی استان قزوین در سال ۱۴۰۵ تحت تأثیر هم‌زمان چند عامل، از جمله افزایش هزینه‌های تولید و سرمایه‌گذاری، محدودیت منابع مالی، دشواری تأمین مواد اولیه و نهاده‌های تولید، محدودیت‌های ارزی و انرژی و افزایش نااطمینانی‌های ناشی از شرایط جنگی قرار گرفته است. استمرار این شرایط می‌تواند از یک سو ظرفیت تولید بنگاه‌های فعال را تحت فشار قرار داده و از سوی دیگر، انگیزه و توان سرمایه‌گذاری برای ایجاد ظرفیت‌های جدید را کاهش دهد.

استان قزوین به دلیل برخورداری از ساختار متنوع اقتصادی و سهم قابل توجه بخش صنعت و معدن در اقتصاد استان، در برابر عوامل مختلف مثل فرآیند تولید و سرمایه‌گذاری حساسیت بالایی دارد. بر اساس آخرین آمارهای موجود، صنعت و

معدن حدود ۵۴ درصد از ساختار اقتصاد استان را تشکیل می‌دهد و سهم کشاورزی و خدمات نیز به ترتیب حدود ۱۵ و ۳۱ درصد است. مسئله اصلی سیاست‌گذاری در شرایط فعلی صرفاً «چگونه سرمایه بیشتری جذب کنیم؟» نیست؛ بلکه پرسش اساسی این است که: «منابع محدود سرمایه‌گذاری استان چگونه باید تخصیص یابد تا با کمترین میزان منابع، بیشترین اثر ممکن بر حفظ و افزایش تولید، اشتغال و تاب‌آوری اقتصادی ایجاد شود؟» پاسخ به این پرسش، ضرورت تغییر رویکرد در سیاست سرمایه‌گذاری استان را مطرح می‌کند. در شرایط عادی، امکان توزیع منابع میان طیف گسترده‌ای از پروژه‌های جدید و توسعه‌ای وجود دارد؛ اما در شرایط محدودیت منابع و افزایش ریسک، پراکنده‌سازی منابع میان تعداد زیادی از پروژه‌ها می‌تواند موجب طولانی شدن زمان بهره‌برداری و کاهش اثربخشی سرمایه‌گذاری شود.

در مقابل، طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا از این مزیت برخوردارند که بخش قابل توجهی از هزینه و زمان اجرای آنها پیش‌تر صرف شده و با تأمین منابع تکمیلی می‌توان آنها را در مقایسه با پروژه‌های جدید، سریع‌تر به مرحله بهره‌برداری رساند. از این منظر، تکمیل این طرح‌ها می‌تواند یکی از گزینه‌های سیاستی برای تبدیل سریع‌تر منابع محدود به ظرفیت تولید و ارزش افزوده باشد. بررسی انجام‌شده در استان نیز نشان‌دهنده وجود ظرفیت قابل توجهی در این زمینه است. در بخش صنعت، ۲۳۳ طرح با پیشرفت فیزیکی بیش از ۸۰ درصد شناسایی شده که برای تکمیل آنها حدود ۲,۳ همت سرمایه موردنیاز برآورد شده است. در بخش کشاورزی نیز ۸ طرح بزرگ با پیشرفت بیش از ۸۰ درصد شناسایی شده که تکمیل آنها به حدود ۷,۵ همت سرمایه‌گذاری نیاز دارد. در بخش گردشگری نیز ۱۶ طرح با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد مورد بررسی قرار گرفته‌اند.

با این حال، صرف بالا بودن پیشرفت فیزیکی نمی‌تواند به تنهایی مبنای تخصیص منابع قرار گیرد. ممکن است پروژه‌ای سرمایه زیادی برای تکمیل نیاز داشته باشد اما اثر اقتصادی محدودی ایجاد کند؛ در مقابل، پروژه دیگری با منابع تکمیلی کمتر بتواند تولید، ارزش افزوده یا اشتغال بیشتری ایجاد کند. از این رو، لازم است طرح‌های نیمه‌تمام بر اساس مجموعه‌ای از معیارهای اقتصادی و راهبردی، از جمله میزان سرمایه موردنیاز برای تکمیل، ارزش افزوده یا تولید قابل ایجاد، ظرفیت اشتغال‌زایی، زمان موردنیاز تا بهره‌برداری و اهمیت راهبردی فعالیت، مورد مقایسه و اولویت‌بندی قرار گیرند. بر این اساس، رویکرد پیشنهادی این گزارش آن است که سیاست سرمایه‌گذاری استان از «توزیع منابع میان پروژه‌ها» به سمت «اولویت‌بندی پروژه‌ها بر اساس بازده و اثر اقتصادی» حرکت کند؛ به گونه‌ای که منابع محدود، ابتدا به پروژه‌هایی اختصاص یابد که امکان تبدیل سریع‌تر سرمایه به تولید، اشتغال و ارزش افزوده را فراهم می‌کنند.

در این چارچوب، تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام بخشی از راهکار سرمایه‌گذاری استان است، نه تمام آن. هم‌زمان باید حفظ ظرفیت تولید بنگاه‌های فعال، تکمیل زیرساخت‌های پشتیبان تولید و جذب سرمایه‌گذاری جدید در بخش‌های دارای مزیت و بازده مناسب نیز در دستور کار قرار گیرد. این رویکرد، مبنای تحلیل و اولویت‌بندی بخش‌های مختلف در ادامه گزارش خواهد بود.

۳. روش‌شناسی برآورد آثار اقتصادی تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام

به‌منظور برآورد آثار اقتصادی ناشی از تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام استان، در این مطالعه ابتدا اطلاعات مربوط به طرح‌های نیمه‌تمام دستگاه‌های اجرایی منتخب شامل وزارت صنعت، معدن و تجارت، وزارت جهاد کشاورزی و وزارت میراث فرهنگی،

گردشگری و صنایع دستی گردآوری و پس از بررسی و تجمیع، میزان منابع موردنیاز برای تکمیل این طرح‌ها تعیین شد. سپس با هدف ایجاد مبنایی یکسان برای مقایسه ارزش سرمایه‌گذاری طرح‌هایی که در سال‌های مختلف تعریف و اجرا شده‌اند، مبالغ سرمایه‌گذاری به سطح قیمت‌های جاری تعدیل شدند.

فرآیند برآورد آثار اقتصادی تکمیل طرح‌ها در چهار مرحله اصلی انجام شده است:

۱-۳. گردآوری و پالایش اطلاعات طرح‌های نیمه‌تمام

در مرحله نخست، اطلاعات مربوط به طرح‌های نیمه‌تمام دستگاه‌های اجرایی منتخب جمع‌آوری شد. این اطلاعات شامل تعداد طرح‌ها، میزان سرمایه‌گذاری انجام‌شده، سرمایه‌گذاری موردنیاز برای تکمیل و سایر مشخصات مرتبط با وضعیت اجرای طرح‌ها بر اساس جواز تأسیس آن‌ها بوده است. پس از گردآوری، اطلاعات موجود بررسی و موارد فاقد اطلاعات کافی یا دارای مغایرت، تا حد امکان پالایش و اصلاح شد.

۲-۳. تعدیل ارزش سرمایه‌گذاری به قیمت‌های جاری

از آنجا که طرح‌های مورد بررسی در سال‌های مختلف آغاز شده‌اند، ارقام سرمایه‌گذاری ثبت‌شده برای آنها در مقاطع زمانی متفاوت، از نظر قدرت خرید و ارزش واقعی قابل مقایسه مستقیم نیستند. بنابراین، به منظور هم‌مقیاس‌سازی ارزش سرمایه‌گذاری طرح‌ها، مبالغ سرمایه‌گذاری با استفاده از شاخص قیمت تولیدکننده (PPI) به سطح قیمت‌های جاری سال ۱۴۰۴ تعدیل شد.

به این ترتیب، ارزش سرمایه‌گذاری موردنیاز برای تکمیل هر طرح، با در نظر گرفتن تغییرات سطح عمومی قیمت‌ها در حوزه تولید، به ارزش متناظر در سال مبنا تبدیل شد. این اقدام امکان مقایسه مناسب‌تر طرح‌ها و همچنین برآورد دقیق‌تر حجم منابع موردنیاز برای تکمیل آنها را فراهم می‌کند.

۳-۳. برآورد اثر سرمایه‌گذاری بر تولید با استفاده از ضریب ICOR

پس از تعدیل ارزش سرمایه‌گذاری‌ها، به منظور برآورد میزان تولید بالقوه‌ای که در نتیجه تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام می‌تواند به اقتصاد استان اضافه شود، از ضریب سرمایه به تولید افزوده (ICOR) استفاده شد.

ضریب ICOR بیانگر میزان سرمایه‌گذاری موردنیاز برای ایجاد یک واحد افزایش در تولید است. بر این اساس، با فرض ثبات ضریب ICOR، تولید بالقوه ناشی از سرمایه‌گذاری موردنیاز برای تکمیل طرح‌ها از رابطه زیر برآورد شد:

$$ICOR = \frac{\Delta I}{\Delta Y}$$

در این رابطه، (ΔI) بیانگر میزان سرمایه‌گذاری موردنیاز برای تکمیل طرح‌ها و (ΔY) بیانگر میزان تولید بالقوه قابل ایجاد در نتیجه این سرمایه‌گذاری است. لازم به تأکید است که برآورد مذکور بیانگر ظرفیت بالقوه افزایش تولید در صورت تکمیل و بهره‌برداری از طرح‌ها است و تحقق کامل آن منوط به بهره‌برداری مؤثر از طرح‌ها، فراهم بودن بازار محصول، تأمین نهاده‌ها، دسترسی به زیرساخت‌های موردنیاز و سایر شرایط اقتصادی و فنی خواهد بود.

۳-۴. تجمیع و تحلیل نتایج

در مرحله نهایی، نتایج حاصل از تعدیل سرمایه‌گذاری و برآورد تولید بالقوه، به تفکیک دستگاه و حوزه فعالیت اقتصادی تجمیع شد. بر این اساس، ضمن تعیین حجم منابع موردنیاز برای تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام، ظرفیت بالقوه ایجاد تولید ناشی از تکمیل آنها نیز محاسبه و امکان مقایسه میان بخش‌های مختلف فراهم شد.

بر مبنای این چارچوب، می‌توان طرح‌هایی را که با تخصیص منابع محدود، قابلیت بیشتری برای ایجاد تولید و فعال‌سازی ظرفیت‌های موجود دارند، شناسایی و در اولویت سیاست‌های تأمین مالی و تکمیل قرار دارد. از این منظر، هدف مطالعه صرفاً برآورد حجم منابع موردنیاز برای تکمیل طرح‌ها نیست، بلکه شناسایی ظرفیت تولیدی نهفته در طرح‌های نیمه‌تمام و کمک به اولویت‌بندی آنها در فرآیند تخصیص منابع است.

۴. بازتعریف اولویت‌های توسعه اقتصادی استان در شرایط پساجحان

همان‌گونه که در جدول زیر نشان داده شده است بر اساس آخرین آمار و اطلاعات موجود، استان قزوین دارای سهم ۱,۲۵ درصدی از اقتصاد ملی است که با فرض ثابت بودن این سهم میزان تولید ناخالص داخلی استان در سال ۱۴۰۴ با رشدی معادل کشور (۰,۷۵ درصد) به رقم ۱۲۹,۷ همت برآورد می‌شود.

جدول (۱). تولید ناخالص داخلی استان قزوین

شرح		مبلغ (هزار میلیارد تومان)	رشد واقعی (درصد)	سهم استان از اقتصاد ملی (درصد)
اطلاعات مرکز آمار از تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۱ (به قیمت ثابت سال ۱۴۰۰)	استان قزوین	۱۱۳,۸	۱,۶	۱,۲۵
	کشور	۹۰۶۴,۳	۶	-
برآورد تولید ناخالص داخلی سال ۱۴۰۴ به قیمت ثابت	استان قزوین	۱۲۹,۷	۰,۷۵	۱,۲۵
	کشور	۱۰۲۶۹,۳	۰,۷۵	-

مأخذ: مرکز آمار ایران و محاسبات پژوهش

برای تحقق رشد اقتصادی مذکور در سنوات آتی باید به تغییر مفهوم توسعه اقتصادی در شرایط مختلف اقتصادی اجتماعی و نهادی نیز توجه نمود. بر اساس دیدگاه جerald میر در مباحث اساسی اقتصاد توسعه، توسعه اقتصادی به عنوان فراگردی (عملکرد نیروهای معین به شیوه علی و به هم پیوسته) است که درآمد سرانه واقعی یک کشور طی یک دوره بلند مدت افزایش می‌یابد. این روند شروطی دارد، از جمله این که تعداد افراد زیر «خط فقر مطلق» افزایش نیابد و توزیع درآمد بسیار نابرابر نشود. بر این اساس می‌توان گفت که توسعه اقتصادی فرآیندی پویا است که با توجه به شرایط اقتصادی، اجتماعی و نهادی، اولویت‌های آن تغییر می‌کند. در شرایط بروز شوک‌های بزرگ، حفظ ظرفیت‌های تولیدی و افزایش تاب‌آوری اقتصاد، پیش‌نیاز تحقق توسعه پایدار است. به منظور افزایش تاب‌آوری اقتصادی در شرایط نااطمینانی بالا و وجود احتمال بروز بحران‌ها و با توجه به محدودیت منابع، ضمن توجه به توقف پروژه‌های کم‌اولویت و همچنین تمرکز منابع بر پروژه‌های پیشران، تکمیل طرح‌های نیمه تمام دارای پیشرفت فیزیکی بالا به ویژه در بخش کشاورزی،

صنایع غذایی، آب و زیرساخت‌های تولیدی باید در اولویت تخصیص منابع قرار گیرد، زیرا این طرح‌ها سریع‌ترین مسیر افزایش تولید، اشتغال و تاب آوری اقتصاد استان خواهد بود. محورهای راهبردی در شرایط نااطمینانی بالا را می‌توان در سه دسته حفظ اشتغال و تولید موجود، تکمیل سریع ظرفیت‌های نیمه تمام، امنیت غذایی و زنجیره تأمین به شرح زیر تقسیم‌بندی نمود.

الف) حفظ اشتغال و تولید موجود

- تأمین سرمایه در گردش واحدهای تولیدی
- پایداری تأمین آب، برق و گاز
- جلوگیری از تعطیلی بنگاه‌های آسیب دیده از جنگ
- پشتیبانی از زنجیره تأمین مواد اولیه

ب) تکمیل سریع ظرفیتهای نیمه تمام

- اولویت‌بندی طرح‌های بالای ۷۰ درصد پیشرفت فیزیکی
- تمرکز بر تکمیل طرح‌های کشاورزی، صنایع غذایی و زیرساختی
- تخصیص منابع به پروژه‌های دارای امکان بهره‌برداری کوتاه‌مدت

ج) امنیت غذایی و زنجیره تأمین

- توسعه تولیدات کشاورزی راهبردی
- تکمیل شبکه‌های آبیاری و بهره‌وری آب
- تقویت صنایع تبدیلی
- حمایت از تولید محصولات اساسی

همان‌گونه که مشاهده می‌شود اولویت‌بندی طرح‌های با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد در راستای راهبرد تکمیل سریع ظرفیت‌های نیمه تمام در شرایط بروز نااطمینانی، اولویت پیدا می‌کند. به همین منظور اطلاعات مربوط به طرح‌های نیمه‌تمام دستگاه‌های اجرایی منتخب به شرح جداگانه که در پیوست این گزارش آورده شده آمده است.

۵. تحلیل و ارزیابی اقتصادی طرح‌های نیمه‌تمام استان قزوین

بررسی طرح‌های نیمه‌تمام در شرایط محدودیت منابع، صرفاً با هدف تعیین حجم سرمایه موردنیاز برای تکمیل پروژه‌ها انجام نمی‌شود؛ بلکه مسئله اصلی، ارزیابی میزان اثربخشی منابعی است که برای تکمیل این طرح‌ها تخصیص خواهد یافت. به عبارت دیگر، پرسش اصلی آن است که سرمایه‌گذاری تکمیلی در هر یک از بخش‌های اقتصادی، چه میزان ظرفیت تولید، ارزش افزوده و اشتغال ایجاد خواهد کرد و کدام بخش می‌تواند با منابع محدود، بازده اقتصادی بیشتری برای استان به همراه داشته باشد.

بر همین اساس، در این بخش نتایج حاصل از برآورد سرمایه موردنیاز و آثار اقتصادی تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام در سه حوزه صنعت، کشاورزی و گردشگری مورد بررسی قرار می‌گیرد. در تحلیل حاضر، علاوه بر حجم سرمایه موردنیاز، تعداد

طرح‌ها، ارزش افزوده بالقوه و اشتغال مجوزی ناشی از تکمیل طرح‌ها نیز مورد توجه قرار گرفته است. همچنین برای درک بهتر تفاوت میان بخش‌ها، شاخص بهره‌وری سرمایه و میزان ارزش افزوده ایجادشده نسبت به سرمایه موردنیاز مورد استفاده قرار می‌گیرد.

۵-۱. تحلیل بهره‌وری سرمایه در بخش‌های اقتصادی استان

یکی از معیارهای مهم در شرایط محدودیت منابع، میزان سرمایه موردنیاز برای ایجاد یک واحد افزایش در تولید یا ارزش افزوده است. در این مطالعه، برای بررسی این موضوع از ضریب سرمایه به تولید یا ICORE استفاده شده است. بررسی نسبت سرمایه به تولید نشان می‌دهد بخش کشاورزی با ضریب ۱,۳۷، بخش ساختمان با ضریب ۱,۸۹ و بخش صنعت با ضریب ۱,۹۹ از بالاترین کارایی سرمایه برخوردارند. به عبارت دیگر سرمایه‌گذاری در این بخش‌ها با سرعت بیشتری به تولید منجر خواهد شد. همچنین بخش‌های تأمین برق، معدن و خدمات دارای بیشترین سرمایه‌بری هستند؛ به این معنا که تحقق رشد در این بخش‌ها مستلزم تجهیز مالی بیشتری است. به عبارت دیگر از منظر بهره‌وری سرمایه، اولویت‌دهی به سرمایه‌گذاری در بخش‌های کشاورزی، ساختمان و صنعت می‌تواند با هزینه سرمایه‌گذاری کمتر، رشد اقتصادی بیشتری را برای استان به همراه داشته باشد.

جدول (۲). میزان سرمایه بر بودن فعالیت‌های مختلف اقتصادی برای افزایش ۱ واحد ارزش افزوده

فعالیت	سرمایه به تولید ICORE
کشاورزی، شکار، جنگلداری و ماهیگیری	۱,۳۷
ساختمان	۱,۸۹
صنعت	۱,۹۹
آبرسانی، مدیریت پسماند، فاضلاب و فعالیت‌های تصفیه	۳,۸۲
تأمین برق، گاز، بخار و تهویه هوا	۶,۲۶
استخراج معدن	۷,۱۴
خدمات	۷,۸۲

مأخذ: گزارش‌های آماری سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان

این تفاوت از منظر سیاست‌گذاری اهمیت دارد. ضریب پایین‌تر نشان می‌دهد که برای دستیابی به یک واحد افزایش در تولید، سرمایه کمتری موردنیاز است. بنابراین، در شرایطی که منابع مالی محدود است، سرمایه‌گذاری در فعالیت‌هایی که از بهره‌وری سرمایه بالاتری برخوردارند، می‌تواند امکان دستیابی به آثار اقتصادی بیشتر با منابع محدودتر را فراهم کند. بر این اساس، کشاورزی و صنعت استان از منظر بهره‌وری سرمایه، ظرفیت مناسبی برای تخصیص منابع دارند. البته این نتیجه به معنای اولویت مطلق این بخش‌ها نیست؛ زیرا تصمیم‌گیری سرمایه‌گذاری باید علاوه بر بهره‌وری سرمایه، معیارهایی مانند اشتغال، زمان بهره‌برداری، اهمیت راهبردی فعالیت، تأمین نیازهای اساسی و امکان دسترسی به بازار را نیز در نظر گیرد.

۵-۲. تصویر کلی طرح‌های نیمه‌تمام مورد بررسی

نتایج بررسی طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا نشان می‌دهد که در مجموع، وضعیت سه بخش صنعت، کشاورزی و گردشگری از نظر تعداد طرح، حجم سرمایه موردنیاز و آثار اقتصادی قابل انتظار، تفاوت قابل توجهی دارد. محاسبه تولید بالقوه طرح‌ها، بر اساس سرمایه مجوز و میزان پیشرفت فیزیکی هر طرح و به کمک نسبت سرمایه به تولید (ICORE) صورت پذیرفته است، در ادامه نیز ارزش تولید یا ارزش افزوده اسمی سال مبنا به قیمت‌های جاری در نظر گرفته شده و برای تبدیل آن به ارزش واقعی از شاخص قیمت تولید کننده (PPI) متناسب با بخش فعالیت استفاده شده است.

جدول (۳). برآورد میزان افزایش تولید ناشی از تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد به تفکیک بخش‌های اقتصادی

میزان افزایش در تولید در صورت تکمیل طرح های نیمه‌تمام (بالقوه) (میلیارد ریال)	سرمایه‌گذاری مورد نیاز (میلیارد ریال)	اشتغال مجوز (نفر)	تعداد طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد	شرح		
					به قیمت‌های ثابت ۱۴۰۰	به قیمت‌های جاری اسفند ۱۴۰۴
۶۳۲۱۹,۱	۲۸۶۰۵,۹	۱۲۵۸۰۶	۱۰۴۳۴	۲۱۳	صنعت	
۵۴۹۲۷	۱۹۳۹۴,۹	۷۵۲۵۰	۱۱۰۷	۸	کشاورزی	
۲۲۸	۸۶	۹۳۵	۴۵۵	۱۶	گردشگری	
۱۱۸۳۷۴	۴۸۰۸۶,۸	۲۰۱۹۹۱	۱۱۹۹۶	۲۳۷	مجموع	

مأخذ: اطلاعات دریافتی از دستگاه‌های مربوطه و محاسبات پژوهش

۵-۳. تحلیل طرح‌های نیمه‌تمام بخش صنعت

در بخش صنعت، ۲۱۳ طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا مورد بررسی قرار گرفته است. تکمیل این طرح‌ها به حدود ۱۲,۶ همت سرمایه تکمیلی نیاز دارد و بر اساس محاسبات انجام‌شده، ظرفیت ایجاد حدود ۶,۳ همت ارزش افزوده و ۱۰,۴۳۴ نفر اشتغال مجوزی را فراهم می‌کند.

یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های طرح‌های صنعتی، تعداد بالای آنهاست. این موضوع از یک سو نشان‌دهنده وجود ظرفیت قابل توجه برای افزایش تولید از محل فعال‌سازی سرمایه‌گذاری‌های انجام‌شده است، اما از سوی دیگر، نشان می‌دهد که تأمین منابع برای تکمیل تمام طرح‌ها ممکن است با محدودیت منابع استان مواجه شود.

بنابراین، در مورد بخش صنعت، سیاست مناسب الزاماً تأمین مالی عمومی تمامی طرح‌های نیمه‌تمام نیست؛ بلکه لازم است در درون مجموعه طرح‌های صنعتی نیز اولویت‌بندی صورت گیرد. به عبارت دیگر، منابع موجود باید ابتدا به طرح‌هایی اختصاص یابد که علاوه بر پیشرفت فیزیکی بالا، فاصله زمانی کوتاهی تا بهره‌برداری دارند و پس از تکمیل، امکان تولید، اشتغال و ایجاد ارزش افزوده بیشتری را فراهم می‌کنند.

از منظر اشتغال نیز بخش صنعت اهمیت ویژه‌ای دارد. بیش از ۱۰ هزار اشتغال مجوزی برای این مجموعه از طرح‌ها پیش‌بینی شده است. بنابراین، در شرایطی که حفظ و تثبیت اشتغال یکی از اهداف سیاست‌گذاری اقتصادی استان باشد، تکمیل طرح‌های صنعتی می‌تواند ابزار مؤثری برای دستیابی به این هدف باشد. در نتیجه، مزیت اصلی صنعت در مجموعه طرح‌های نیمه‌تمام استان، گستره بالای ظرفیت اشتغال و امکان فعال‌سازی تعداد زیادی از واحدهای تولیدی است؛ اما چالش اصلی آن، ضرورت انتخاب دقیق طرح‌های اولویت‌دار در میان تعداد زیادی پروژه است.

۴-۵. تحلیل طرح‌های نیمه‌تمام بخش کشاورزی

در بخش کشاورزی، ۸ طرح نیمه‌تمام بزرگ با پیشرفت فیزیکی بیش از ۸۰ درصد مورد بررسی قرار گرفته است. برای تکمیل این طرح‌ها حدود ۷,۵ همت سرمایه تکمیلی موردنیاز است و برآورد می‌شود تکمیل آنها حدود ۵,۵ همت ارزش افزوده و ۱۱۰۷ نفر اشتغال مجوزی ایجاد کند.

اهمیت این نتایج در مقایسه میان تعداد محدود پروژه‌ها و آثار اقتصادی آنها آشکار می‌شود. اگرچه تنها ۸ طرح در این بخش مورد بررسی قرار گرفته است، حجم ارزش افزوده بالقوه ناشی از تکمیل آنها به بخش قابل توجهی از آثار اقتصادی مجموعه طرح‌های صنعتی نزدیک می‌شود. این موضوع نشان‌دهنده مقیاس اقتصادی بالای طرح‌های کشاورزی مورد بررسی است. متوسط سرمایه موردنیاز برای تکمیل هر طرح کشاورزی حدود ۶۸۶,۶ میلیارد تومان و متوسط ارزش افزوده قابل ایجاد هر طرح حدود ۹۴۰,۶ میلیارد تومان برآورد شده است. همچنین به طور متوسط برای هر طرح حدود ۱۳۸ فرصت شغلی مجوزی پیش‌بینی شده است.

از این منظر، طرح‌های کشاورزی را نمی‌توان صرفاً بر اساس تعداد محدود آنها ارزیابی کرد. این طرح‌ها به دلیل مقیاس بالا، می‌توانند آثار قابل توجهی بر ظرفیت تولید و ارزش افزوده استان داشته باشند.

در عین حال، سرمایه‌بر بودن هر یک از این پروژه‌ها موجب می‌شود تأمین مالی آنها نیازمند تصمیم‌گیری هدفمندتر باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود در صورت محدودیت شدید منابع، طرح‌های کشاورزی بر اساس زمان باقی‌مانده تا بهره‌برداری، میزان سرمایه تکمیلی، نوع محصول، نقش در امنیت غذایی و میزان ارزش افزوده قابل ایجاد در اولویت‌بندی داخلی قرار گیرند. به طور خاص، در شرایطی که تأمین کالاهای اساسی و کاهش آسیب‌پذیری زنجیره تأمین اهمیت بیشتری پیدا می‌کند، طرح‌های کشاورزی و صنایع تبدیلی مرتبط با محصولات راهبردی می‌توانند از اولویت بالاتری برخوردار شوند.

۵-۵. تحلیل طرح‌های نیمه‌تمام بخش گردشگری

در بخش گردشگری، ۱۶ طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد مورد بررسی قرار گرفته است. بر اساس برآوردهای انجام‌شده، تکمیل این طرح‌ها به حدود ۹۳,۵ میلیارد تومان سرمایه تکمیلی نیاز دارد و می‌تواند حدود ۲۲,۸ میلیارد تومان ارزش افزوده و ۴۵۵ فرصت شغلی مجوزی ایجاد کند. ویژگی اصلی این بخش، پایین بودن حجم سرمایه موردنیاز در مقایسه با صنعت و کشاورزی است. از این رو، طرح‌های گردشگری می‌توانند در شرایطی که منابع مالی بسیار محدود است، در زمره پروژه‌هایی قرار گیرند که با تزریق منابع نسبتاً اندک، امکان تکمیل و بهره‌برداری از ظرفیت‌های موجود را فراهم می‌کنند.

ارزش افزوده مستقیم برآورد شده برای این مجموعه در مقایسه با صنعت و کشاورزی پایین تر است. بنابراین، اگر معیار اصلی سیاست گذار حداکثرسازی ارزش افزوده مطلق باشد، گردشگری در مقایسه با دو بخش دیگر در اولویت نخست قرار نمی گیرد؛ اما اگر معیار، فعال سازی سریع پروژه ها با منابع اندک و ایجاد اشتغال محلی باشد، این بخش می تواند جایگاه مناسبی در سبد سرمایه گذاری استان داشته باشد. بررسی طرح های نیمه تمام استان قزوین نشان می دهد که این طرح ها صرفاً تعهدات سرمایه گذاری گذشته نیستند، بلکه بخشی از ظرفیت تولیدی بالفعل نشده استان را تشکیل می دهند. بنابراین، در شرایط محدودیت منابع، تکمیل هدفمند آنها می تواند یکی از مسیرهای نسبتاً سریع برای تبدیل منابع مالی به تولید، ارزش افزوده و اشتغال باشد.

با این حال، یافته های این مطالعه نشان می دهد که تکمیل همه طرح های نیمه تمام، لزوماً بهترین سیاست سرمایه گذاری نیست. تفاوت قابل توجه میان بخش ها از نظر سرمایه مورد نیاز، ارزش افزوده و اشتغال نشان می دهد که منابع باید به صورت هدفمند و بر اساس بازده اقتصادی و اهمیت راهبردی تخصیص یابد. در این میان، بخش کشاورزی به دلیل ارزش افزوده بالای قابل ایجاد در مقیاس هر پروژه و بهره وری مناسب سرمایه، ظرفیت قابل توجهی برای سرمایه گذاری تکمیلی دارد. بخش صنعت نیز به دلیل تعداد بالای طرح ها و ظرفیت قابل توجه اشتغال زایی، از اهمیت ویژه ای برخوردار است؛ هرچند ضرورت اولویت بندی درون این بخش بسیار بیشتر است. طرح های گردشگری نیز به دلیل نیاز سرمایه ای پایین تر، می توانند به عنوان پروژه های کم هزینه و قابل فعال سازی سریع مورد توجه قرار گیرند.

در نهایت، یافته اصلی این بخش آن است که در شرایط محدودیت منابع، سیاست سرمایه گذاری استان باید از تخصیص منابع بر مبنای تعداد پروژه ها یا صرفاً میزان پیشرفت فیزیکی، به سمت تخصیص منابع بر مبنای «اثر نهایی هر واحد سرمایه» حرکت کند. بر این اساس، مرحله بعدی تحلیل باید به طراحی یک مدل کمی اولویت بندی اختصاص یابد تا بتوان برای هر یک از طرح ها امتیاز مشخصی محاسبه و آنها را از «اولویت بسیار بالا» تا «اولویت پایین» رتبه بندی کرد. چنین مدلی امکان می دهد تصمیم گیری درباره تخصیص منابع از سطح قضاوت کیفی فراتر رفته و به یک چارچوب شفاف، قابل دفاع و قابل ارائه به مدیران استانی تبدیل شود. بنابراین، جایگاه گردشگری در سیاست سرمایه گذاری استان را باید به عنوان یک گزینه کم هزینه برای فعال سازی سریع ظرفیت های نیمه تمام در نظر گرفت، نه الزاماً جایگزینی برای سرمایه گذاری های بزرگ صنعتی و کشاورزی.

۵-۶. مقایسه اقتصادی و تعیین جهت گیری اولیه سرمایه گذاری

مقایسه سه بخش نشان می دهد که هر یک از آنها دارای مزیت متفاوتی هستند. بر اساس محاسبات انجام شده، متوسط سرمایه مورد نیاز برای هر طرح در کشاورزی حدود ۹۴۱ میلیارد تومان، در صنعت حدود ۵۹ میلیارد تومان و در گردشگری حدود ۶ میلیارد تومان است. در مقابل، متوسط ارزش افزوده ایجاد شده برای هر طرح به ترتیب حدود ۶۸۷، ۳۰ و ۱،۴ میلیارد تومان برآورد شده است.

مقایسه داده های مربوط به سرمایه گذاری مورد نیاز و ارزش افزوده ایجاد شده به تفکیک بخشهای کشاورزی، صنعت و خدمات نشان می دهد، تکمیل هر واحد از طرح های حوزه کشاورزی تقریباً ۱۶ برابر هر طرح در بخش صنعت به سرمایه نیاز دارد که ارزش افزوده ایجاد شده هر طرح نیز تقریباً ۱،۵ برابر حوزه صنعت خواهد بود. اما اگر هدف سیاستگذار اشتغالزایی

باشد، سرمایه مورد نیاز برای ایجاد اشتغال در حوزه صنعت در طرح های نیمه تمام، ۱,۲ میلیارد تومان و در کشاورزی ۱ میلیارد تومان است.

این نتایج نشان می دهد که مقیاس پروژه و بازده اقتصادی آن دو مفهوم متفاوت هستند. طرح های کشاورزی از نظر مقیاس سرمایه گذاری بسیار بزرگ ترند، اما ارزش افزوده ایجاد شده به ازای هر طرح نیز بسیار بالاتر است. در مقابل، طرح های صنعتی با سرمایه مورد نیاز بسیار کمتر برای هر پروژه، ظرفیت بالایی برای ایجاد اشتغال دارند.

از منظر اشتغال نیز تفاوت قابل توجهی میان بخش ها وجود دارد. متوسط اشتغال مجوزی هر طرح در کشاورزی حدود ۹۳۸ نفر، در صنعت ۴۹ نفر و در گردشگری ۲۸ نفر است. بنابراین، اگرچه کشاورزی در سطح هر پروژه اشتغال بیشتری ایجاد می کند، صنعت به دلیل نیاز سرمایه ای کمتر برای هر پروژه، امکان ایجاد اشتغال در مقیاس گسترده تری را فراهم می کند. از این رو، نمی توان صرفاً با یک شاخص، رتبه نهایی بخش ها را تعیین کرد. نوع هدف سیاست گذار، نتیجه اولویت بندی را تغییر می دهد.

اگر هدف اصلی افزایش ارزش افزوده و ظرفیت تولید باشد، طرح های بزرگ کشاورزی از جذابیت بالایی برخوردارند.

اگر هدف اصلی حفظ و ایجاد اشتغال با سرمایه محدودتر باشد، طرح های صنعتی اهمیت بیشتری پیدا می کنند.

اگر هدف اصلی فعال سازی سریع ظرفیت ها با حداقل منابع مالی باشد، طرح های گردشگری و سایر پروژه های کم هزینه و دارای پیشرفت بالا می توانند در سبد اولویت قرار گیرند.

بنابراین، رویکرد مناسب برای استان، انتخاب یک بخش به عنوان «برنده مطلق» نیست؛ بلکه تشکیل یک سبد اولویت دار از طرح ها بر اساس هدف و محدودیت منابع است.

جدول (۴). مقایسه شاخص های اقتصادی طرح های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد در بخش

های صنعت، کشاورزی و گردشگری

بخش	تعداد طرح های نیمه تمام با پیشرفت فیزیکی بالای ۷۰ درصد	اشتغال مجوز (نفر)	سرمایه گذاری مورد نیاز (میلیارد تومان)	ارزش افزوده ایجاد شده در صورت تکمیل طرح (میلیارد تومان)	متوسط سرمایه مورد نیاز برای هر طرح (میلیارد تومان)	متوسط اشتغال ایجاد شده هر طرح (نفر)	ارزش افزوده ایجاد شده (میلیارد تومان)	میزان ارزش افزوده ایجاد شده به ازای ۱ واحد سرمایه گذاری	میزان سرمایه مورد نیاز برای ایجاد اشتغال هر فرد (میلیارد تومان)
صنعت	۲۱۳	۱۰۴۳۴	۱۲۵۸۰,۶	۶۳۲۱,۹	۵۹,۱	۴۹	۲۹,۷	۰,۵	۱,۲
کشاورزی	۸	۷۵۰۰	۷۵۲۵	۵۴۹۲,۷	۹۴۰,۶	۹۳۸	۶۸۶,۶	۰,۷	۱,۰
گردشگری	۱۶	۴۵۵	۹۳,۵	۲۲,۸	۵,۸	۲۸	۱,۴	۰,۲	۰,۲
مجموع	۲۳۷	۱۸۳۸۹	۲۰۱۹۹,۱	۱۱۸۳۷,۴	-	-	-	-	-

مأخذ: اطلاعات دریافتی از دستگاه های مربوطه و محاسبات پژوهش

۷-۵. ضرورت اولویت‌بندی درون‌بخشی طرح‌های نیمه‌تمام

نتایج فوق یک نکته مهم سیاستی را آشکار می‌کند: اولویت‌بندی تنها باید میان بخش‌ها انجام نشود، بلکه در داخل هر بخش نیز ضروری است. برای مثال، در بخش صنعت، وجود ۲۱۳ طرح نیمه‌تمام به این معناست که حتی اگر بخش صنعت در اولویت تأمین مالی قرار گیرد، تخصیص منابع به تمام پروژه‌ها ممکن است امکان‌پذیر نباشد. بنابراین باید مشخص شود کدام طرح‌ها با کمترین منابع تکمیلی، سریع‌تر به بهره‌برداری رسیده و بیشترین اثر اقتصادی را ایجاد می‌کنند.

در بخش کشاورزی نیز اگرچه تعداد طرح‌ها محدود است، اما به دلیل حجم بالای سرمایه موردنیاز هر پروژه، امکان تأمین مالی هم‌زمان تمام آنها ممکن است محدود باشد. در نتیجه، در این بخش نیز باید پروژه‌ها بر اساس اهمیت محصول، ارزش افزوده، اشتغال، میزان پیشرفت و زمان بهره‌برداری رتبه‌بندی شوند.

از این‌رو، پیشنهاد اصلی این مطالعه، عبور از رویکرد «اولویت‌بندی بخشی» و حرکت به سمت «اولویت‌بندی پروژه‌محور» است. در این رویکرد، یک طرح صنعتی با بازده بالا می‌تواند در مقایسه با یک طرح کشاورزی کم‌بازده اولویت بیشتری پیدا کند و بالعکس. بنابراین، بخش اقتصادی پروژه به تنهایی تعیین‌کننده رتبه‌نهایی نخواهد بود.

۸-۵. چارچوب پیشنهادی برای اولویت‌بندی طرح‌ها

بر اساس نتایج تحلیل، پیشنهاد می‌شود اولویت‌بندی طرح‌های نیمه‌تمام استان بر مبنای مجموعه‌ای از معیارهای زیر انجام شود:

۱. میزان پیشرفت فیزیکی طرح
 ۲. میزان سرمایه موردنیاز برای تکمیل
 ۳. زمان موردنیاز تا بهره‌برداری
 ۴. ارزش افزوده قابل ایجاد
 ۵. اشتغال قابل ایجاد
 ۶. بهره‌وری سرمایه
 ۷. اهمیت راهبردی محصول یا فعالیت
 ۸. میزان اثرگذاری طرح بر زنجیره تولید استان
 ۹. امکان تأمین مواد اولیه و زیرساخت‌های موردنیاز
 ۱۰. ریسک بازار و امکان فروش محصول یا خدمات
- در این میان، دو معیار باید از اهمیت ویژه‌ای برخوردار باشند: «سرمایه موردنیاز تا بهره‌برداری» و «اثر اقتصادی حاصل از تکمیل».

زیرا هدف سیاست‌گذار در شرایط محدودیت منابع، صرفاً انتخاب پروژه‌هایی با پیشرفت بالا نیست؛ بلکه باید پروژه‌هایی انتخاب شوند که با تزریق منابع محدود، بیشترین ظرفیت بالقوه را آزاد کنند.

۶. جمع‌بندی و پیشنهاداتی سیاستی

بررسی طرح‌های نیمه‌تمام استان قزوین نشان می‌دهد که این طرح‌ها صرفاً تعهدات سرمایه‌گذاری گذشته نیستند، بلکه بخشی از ظرفیت تولیدی بالفعل نشده استان را تشکیل می‌دهند. بنابراین، در شرایط محدودیت منابع، تکمیل هدفمند آنها می‌تواند یکی از مسیرهای نسبتاً سریع برای تبدیل منابع مالی به تولید، ارزش افزوده و اشتغال باشد.

با این حال، یافته‌های این مطالعه نشان می‌دهد که تکمیل همه طرح‌های نیمه‌تمام، لزوماً بهترین سیاست سرمایه‌گذاری نیست. تفاوت قابل توجه میان بخش‌ها از نظر سرمایه موردنیاز، ارزش افزوده و اشتغال نشان می‌دهد که منابع باید به صورت هدفمند و بر اساس بازده اقتصادی و اهمیت راهبردی تخصیص یابد. در این میان، بخش کشاورزی به دلیل ارزش افزوده بالای قابل ایجاد در مقیاس هر پروژه و بهره‌وری مناسب سرمایه، ظرفیت قابل توجهی برای سرمایه‌گذاری تکمیلی دارد. بخش صنعت نیز به دلیل تعداد بالای طرح‌ها و ظرفیت قابل توجه اشتغال‌زایی، از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است؛ هرچند ضرورت اولویت‌بندی درون این بخش بسیار بیشتر است. طرح‌های گردشگری نیز به دلیل نیاز سرمایه‌ای پایین‌تر، می‌توانند به عنوان پروژه‌های کم‌هزینه و قابل فعال‌سازی سریع مورد توجه قرار گیرند. در نهایت، یافته اصلی این بخش آن است که در شرایط محدودیت منابع، سیاست سرمایه‌گذاری استان باید از تخصیص منابع بر مبنای تعداد پروژه‌ها یا صرفاً میزان پیشرفت فیزیکی، به سمت تخصیص منابع بر مبنای «اثر نهایی هر واحد سرمایه» حرکت کند.

بر این اساس، مرحله بعدی تحلیل باید به طراحی یک مدل کمی اولویت‌بندی اختصاص یابد تا بتوان برای هر یک از طرح‌ها امتیاز مشخصی محاسبه و آنها را از «اولویت بسیار بالا» تا «اولویت پایین» رتبه‌بندی کرد. چنین مدلی امکان می‌دهد تصمیم‌گیری درباره تخصیص منابع از سطح قضاوت کیفی فراتر رفته و به یک چارچوب شفاف، قابل دفاع و قابل ارائه به مدیران استانی تبدیل شود.

بررسی وضعیت اقتصادی استان قزوین در شرایط محدودیت منابع مالی، نااطمینانی و افزایش ریسک‌های اقتصادی نشان می‌دهد که سیاست سرمایه‌گذاری استان در مقطع کنونی نیازمند بازتعریف اولویت‌ها و حرکت از رویکرد «توزیع منابع میان طرح‌های متعدد» به سمت «تمرکز منابع محدود بر طرح‌های دارای بیشترین اثر اقتصادی» است. در چنین شرایطی، تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا می‌تواند یکی از سریع‌ترین و کم‌ریسک‌ترین مسیرهای افزایش ظرفیت تولید، حفظ اشتغال و تقویت تاب‌آوری اقتصادی استان باشد.

بر اساس نتایج این مطالعه، در سه بخش صنعت، کشاورزی و گردشگری، مجموعاً ۲۳۷ طرح نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بیش از ۷۰ درصد شناسایی شده است. تکمیل این طرح‌ها به حدود ۲۰ هزار میلیارد تومان سرمایه تکمیلی نیاز دارد و در صورت تأمین منابع و بهره‌برداری از ظرفیت‌های ایجادشده، امکان ایجاد حدود ۱۲ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده فراهم خواهد شد. این طرح‌ها همچنین دارای ظرفیت اشتغال قابل توجهی هستند و در مجموع نزدیک به ۱۸۳۸۹ هزار فرصت شغلی برای آنها در مجوزهای صادرشده پیش‌بینی شده است.

نتایج نشان می‌دهد که صرفاً نمی‌توان بر اساس یک شاخص واحد، اولویت سرمایه‌گذاری را تعیین کرد؛ زیرا هر یک از بخش‌های اقتصادی از منظر تولید، اشتغال و بهره‌وری سرمایه، مزیت متفاوتی دارند. به عنوان نمونه، در بخش کشاورزی تنها ۸ طرح مورد بررسی قرار گرفته، اما متوسط سرمایه موردنیاز هر طرح حدود ۹۴۰ میلیارد تومان و ارزش افزوده بالقوه هر طرح حدود ۶۸۷ میلیارد تومان برآورد شده است. در مقابل، در بخش صنعت متوسط سرمایه موردنیاز هر طرح حدود

۵۹ میلیارد تومان و ارزش افزوده هر طرح حدود ۳۰ میلیارد تومان است. در بخش گردشگری نیز متوسط سرمایه موردنیاز هر طرح حدود ۵,۸ میلیارد تومان و ارزش افزوده ایجادشده حدود ۱,۴ میلیارد تومان برآورد شده است.

از این منظر، اولویت سرمایه‌گذاری باید تابع هدف سیاستگذار باشد. چنانچه هدف اصلی، افزایش ظرفیت تولید و ایجاد ارزش افزوده باشد، طرح‌های بزرگ و با پیشرفت فیزیکی بالای بخش کشاورزی، به‌ویژه طرح‌هایی که با امنیت غذایی، تولید محصولات اساسی، تکمیل زنجیره‌های ارزش و بهره‌وری آب ارتباط دارند، از اهمیت بالایی برخوردار خواهند بود. در این بخش، تأمین حدود ۷,۵ هزار میلیارد تومان سرمایه تکمیلی برای ۸ طرح می‌تواند حدود ۵,۵ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده ایجاد کند.

از سوی دیگر، اگر هدف اصلی اشتغال‌زایی با حداقل منابع سرمایه‌ای باشد، طرح‌های صنعتی تفاوت چندانی با طرح‌های کشاورزی ندارد. بررسی‌ها نشان می‌دهد سرمایه موردنیاز برای ایجاد اشتغال در طرح‌های صنعتی ۱,۲ میلیارد تومان و برای طرح‌های کشاورزی ۱ میلیارد تومان است؛ بنابراین صنعت می‌تواند از منظر «اشتغال به ازای منابع مالی موردنیاز» گزینه مناسب‌تری برای تخصیص منابع محدود باشد. در بخش صنعت، تکمیل ۲۱۳ طرح با سرمایه تکمیلی حدود ۱۲,۶ هزار میلیارد تومان، ظرفیت ایجاد حدود ۶,۳ هزار میلیارد تومان ارزش افزوده را فراهم می‌کند.

همچنین بخش گردشگری، اگرچه از نظر مقیاس سرمایه‌گذاری و ارزش افزوده با دو بخش دیگر قابل مقایسه نیست، اما به دلیل نیاز سرمایه‌ای پایین‌تر، امکان بهره‌برداری نسبتاً سریع و قابلیت ایجاد اشتغال در مقیاس محلی، می‌تواند به عنوان یکی از گزینه‌های مکمل سیاست سرمایه‌گذاری استان مورد توجه قرار گیرد. بر اساس برآورد انجام‌شده، تأمین حدود ۹۳,۵ میلیارد تومان سرمایه تکمیلی برای ۱۶ طرح گردشگری، امکان ایجاد حدود ۲۲,۸ میلیارد تومان ارزش افزوده را فراهم می‌کند.

از منظر بهره‌وری سرمایه نیز نتایج محاسبه نسبت سرمایه به تولید (ICORE) مؤید آن است که بخش‌های کشاورزی، ساختمان و صنعت نسبت به بخش‌هایی نظیر خدمات، معدن و تأمین انرژی، سرمایه‌وری بالاتری دارند؛ بنابراین در شرایط محدودیت منابع، تمرکز بر طرح‌های نیمه‌تمام این بخش‌ها می‌تواند بازده اقتصادی بیشتری به همراه داشته باشد. بنابراین، پیشنهاد می‌شود اولویت‌بندی طرح‌های نیمه‌تمام استان به صورت چندمعیاره انجام شود و صرفاً «درصد پیشرفت فیزیکی» مبنای تصمیم‌گیری قرار نگیرد. در مرحله اول، طرح‌های دارای پیشرفت فیزیکی بالا، نیاز سرمایه‌ای تکمیلی پایین، قابلیت بهره‌برداری کوتاه‌مدت، ارزش افزوده بالا، اشتغال‌زایی مناسب و برخورداری از بازار فروش مشخص باید در اولویت قرار گیرند. در مرحله بعد، طرح‌هایی که تکمیل آنها موجب تکمیل زنجیره ارزش، رفع گلوگاه‌های تولید، ارتقای امنیت غذایی یا کاهش وابستگی به واردات می‌شوند، در رتبه‌های بعدی قرار گیرند. بر این اساس، می‌توان یک نظام اولویت‌بندی سه‌سطحی برای استان پیشنهاد کرد:

سطح اول: طرح‌های راهبردی و پیشران

طرح‌هایی با پیشرفت فیزیکی بالا، اثرگذاری قابل توجه بر تولید و ارزش افزوده، ارتباط با زنجیره‌های ارزش و امکان بهره‌برداری سریع؛ به‌ویژه طرح‌های کشاورزی و صنایع تبدیلی و غذایی و طرح‌های صنعتی بزرگ و دارای بازار قطعی.

سطح دوم: طرح‌های اشتغال‌زا و سرمایه‌بر پایین

طرح‌هایی که با سرمایه تکمیلی نسبتاً محدود، ظرفیت قابل توجهی برای ایجاد اشتغال و فعال‌سازی واحدهای تولیدی دارند. بخش قابل توجهی از طرح‌های صنعتی در این گروه قرار می‌گیرند.

سطح سوم: طرح‌های محلی و مکمل

طرح‌هایی که سرمایه موردنیاز پایین‌تری دارند و می‌توانند با تأمین مالی محدود، آثار محلی در حوزه اشتغال، گردشگری، خدمات و توسعه متوازن شهرستان‌ها ایجاد کنند.

در کنار این اولویت‌بندی، لازم است تکمیل طرح‌های نیمه‌تمام از تأمین سرمایه در گردش واحدهای فعال جدا دیده نشود. تجربه شرایط پسابحران نشان می‌دهد که در صورت عدم تأمین آب، برق، گاز، مواد اولیه و نقدینگی، حتی تکمیل یک پروژه جدید نیز الزاماً به افزایش پایدار تولید منجر نخواهد شد. بنابراین، سیاست سرمایه‌گذاری استان باید همزمان سه هدف «حفظ ظرفیت تولید موجود»، «تکمیل سریع ظرفیت‌های نیمه‌تمام» و «ایجاد ظرفیت‌های جدید و پیشران» را دنبال کند. این رویکرد با چالش‌های شناسایی‌شده استان از جمله محدودیت نقدینگی، مشکلات ارزی و گمرکی، تأمین مواد اولیه و حامل‌های انرژی نیز هم‌راستا است.

در نهایت، با توجه به محدودیت منابع مالی و برآورد نیاز سرمایه‌گذاری استان، پیشنهاد می‌شود به جای تخصیص پراکنده منابع، یک «سبد اولویت‌دار طرح‌های نیمه‌تمام» در سطح استان تشکیل شود. در این سبد، برای هر طرح حداقل شاخص‌هایی شامل درصد پیشرفت فیزیکی، سرمایه تکمیلی موردنیاز، ارزش افزوده قابل ایجاد، اشتغال قابل ایجاد، زمان لازم تا بهره‌برداری، وضعیت بازار، دسترسی به زیرساخت، میزان وابستگی به واردات و اهمیت آن در زنجیره ارزش استان تعیین و امتیازدهی شود. سپس منابع بانکی، بودجه‌ای، سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و سایر ابزارهای تأمین مالی، متناسب با رتبه طرح‌ها به آنها اختصاص یابد.

جمع‌بندی نهایی آن است که در شرایط محدودیت منابع، مسئله اصلی استان قزوین کمبود مطلق ظرفیت سرمایه‌گذاری نیست، بلکه نحوه تخصیص منابع محدود به طرح‌هایی است که بیشترین بازده اقتصادی و اجتماعی را ایجاد می‌کنند. از این رو، تکمیل هدفمند طرح‌های نیمه‌تمام با پیشرفت فیزیکی بالا، به‌ویژه در بخش‌های کشاورزی، صنایع غذایی و صنعتی، باید به عنوان یکی از محورهای اصلی سیاست سرمایه‌گذاری استان در کوتاه‌مدت مورد توجه قرار گیرد. این رویکرد ضمن جلوگیری از اتلاف سرمایه‌های قبلی، می‌تواند با کوتاه کردن زمان تبدیل سرمایه به تولید، موجب افزایش ارزش افزوده، حفظ و ایجاد اشتغال، فعال شدن زنجیره‌های تولید و افزایش تاب‌آوری اقتصاد استان در برابر شوک‌های آتی شود.

منابع و مأخذ:

۱. داده‌ها و اطلاعات دریافتی از اداره کل صنعت، معدن و تجارت استان
۲. داده‌ها و اطلاعات دریافتی از اداره کل میراث فرهنگی، صنایع دستی و گردشگری استان
۳. داده‌ها و اطلاعات دریافتی از سازمان جهاد کشاورزی استان
۴. داده‌ها و اطلاعات دریافتی از مرکز آمار ایران
۵. میر، جرال (۱۳۷۸)؛ مباحث اساسی اقتصاد توسعه، ترجمه غلامرضا آزاد ارمکی، نشر نی